Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA ENTONIJA MAIKLA KOLINSA
[*ANTHONY MICHAEL COLLINS*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2023. gada 16. februārī [1]

Lieta C-520/21

Arkadiusz Szcześniak
pret
***Bank M. SA*,**
piedaloties:
***Rzecznik Praw Obywatelskich*,**
***Rzecznik Finansowy*,**
Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa-Śródmieście w Warszawie
Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego

(*Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie* (Varšavas Centra rajona tiesa Varšavā, Polija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Patērētāju aizsardzība – Direktīva 93/13/EEK – Negodīgi noteikumi patērētāju līgumos – 6. panta 1. punkts un 7. panta 1. punkts – Hipotekārā kredīta līgums – Konvertācijas noteikumi – Sekas, kuras rada konstatējums, ka līgums ir pilnībā spēkā neesošs, jo tajā ir negodīgi līguma noteikumi – Iespēja izvirzīt prasījumus, kuri pārsniedz samaksāto naudas summu atmaksu – Netaisna iedzīvošanās – Atturoša iedarbība – Efektivitāte

I. Ievads

1. Kopš 2000. gadu sākuma Polijas bankas patērētājiem, kuri vēlējās iegādāties nekustamo īpašumu, izsniedza desmitiem tūkstošu hipotekāro kredītu, kas bija denominēti vai indeksēti Šveices frankos (CHF). Tā kā šādi hipotekārie kredīti aizņēmējiem sniedza priekšrocību, ka procentu likmes bija daudz zemākas nekā Polijas zlotos (PLN) denominētajiem kredītiem, tie bija ļoti pieprasīti. Sākās globālā finanšu krīze, un valūtas maiņas kurss starp CHF un PLN pasliktinājās no PLN turētāju viedokļa. Tūkstošiem aizņēmēju, tostarp prasītājs pamatlietā, cēla prasības pret bankām, no kurām tie bija ņēmuši hipotekāros kredītus. Polijas tiesās tie argumentēja, ka to hipotekārā kredīta līgumos ietvertie konvertācijas noteikumi no PLN uz CHF un no CHF uz PLN (turpmāk tekstā – "konvertācijas noteikumi") bija negodīgi. Daudzās lietās tiesas piekrita šim argumentam un atzina hipotekārā kredīta līgumu par pilnībā spēkā neesošu.

[1] Oriģinālvaloda – angļu.

2. Vienā no šādiem strīdiem *Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie* (Varšavas Centra rajona tiesa Varšavā, Polija) jautā Tiesai, vai starp patērētāju un banku noslēgtā hipotekārā kredīta līguma, kas atzīts par pilnībā spēkā neesošu, jo tajā ir negodīgs līguma noteikums, līgumslēdzējas puses var izvirzīt prasījumus, kuri pārsniedz saskaņā ar minēto līgumu samaksāto naudas summu atmaksu un nokavējuma procentu samaksu pēc likumā noteiktās likmes par laikposmu no aicinājuma veikt atmaksu.

II. Atbilstošās tiesību normas

A. Eiropas Savienības tiesības

3. Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos [2] 6. panta 1. punktā ir paredzēts:

"Dalībvalstis nosaka, ka negodīgi noteikumi, kas izmantoti pārdevēja vai piegādātāja ar patērētāju noslēgtā līgumā, atbilstoši savas valsts tiesību aktiem nav saistoši patērētājam un, ka līgums pie tādiem pašiem noteikumiem turpina pusēm būt saistošs, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem."

4. Saskaņā ar Direktīvas 93/13 7. panta 1. punktu:

"Dalībvalstis nodrošina, ka patērētāju un konkurentu interesēs pastāv adekvāti un efektīvi līdzekļi, lai novērstu negodīgu noteikumu ilgstošu izmantošanu pārdevēju vai piegādātāju ar patērētājiem noslēgtos līgumos."

5. Direktīvas 93/13 8. pantā ir paredzēts:

"Dalībvalstis var pieņemt vai saglabāt visstingrākos Līgumam atbilstīgus noteikumus jomā, uz ko attiecas šī direktīva, lai nodrošinātu visaugstāko patērētāja aizsardzības līmeni."

B. Polijas tiesības

6. 1964. gada 23. aprīļa *ustawa – Kodeks cywilny* (Civilkodeksa likuma, turpmāk tekstā – "Civilkodekss") [3] 5. pantā ir paredzēts:

"Tiesības nedrīkst īstenot, pārkāpjot to sociāli ekonomisko mērķi vai sociālās normas. Šāda tiesību subjekta darbība vai bezdarbība netiek uzskatīta par šo tiesību īstenošanu un nav aizsargājama."

7. Civilkodeksa 58. panta 1. punktā ir paredzēts, ka "tiesisks darījums, kurš ir pretrunā likumam vai kura mērķis ir apiet likumu, nav spēkā, ja vien attiecīgajā tiesību normā nav paredzēts citādi, it īpaši, ja tajā ir paredzēts, ka spēkā neesošie tiesiskā darījuma noteikumi tiek aizstāti ar atbilstošajām likuma normām".

[2] OV 1993, L 95, 29. lpp.

[3] 1964. gada *Dz. U.*, Nr. 16, 93. pozīcija.

8. Civilkodeksa 385[1]. panta 1. un 2. punktā ir noteikts:

"1. Ar patērētāju noslēgta līguma noteikumi, kuri nav individuāli apspriesti, patērētājam nav saistoši, ja tie viņa tiesības un pienākumus nosaka pretēji labiem tikumiem, acīmredzami neievērojot viņa intereses (prettiesiski noteikumi). Šī tiesību norma neattiecas uz noteikumiem, kuros ir noteikti pušu pamatpienākumi, tostarp noteikumiem par maksājamo cenu vai atlīdzību, ja tie ir formulēti nepārprotami.

2. Ja kāds līguma noteikums patērētājam nav saistošs saskaņā ar 1. punktu, pārējā daļā līgums turpina būt pusēm saistošs."

9. Civilkodeksa 405. pantā ir paredzēts:

"Ikvienai personai, kas bez juridiska pamata ir saņēmusi mantisku priekšrocību uz citas personas rēķina, ir pienākums atdot minēto priekšrocību, sniedzot izpildījumu natūrā un, ja tas nav iespējams, atgriezt tās vērtību."

10. Civilkodeksa 406. pantā ir paredzēts:

"Pienākums atdot mantisko priekšrocību ietver ne tikai tieši iegūto priekšrocību, bet arī visu, kas, atsavinot, pazaudējot vai sabojājot, iegūts apmaiņā pret priekšrocību vai lai atlīdzinātu kaitējumu."

11. Civilkodeksa 410. pantā ir noteikts:

"1. Iepriekšējo pantu noteikumi ir piemērojami it īpaši nepamatota izpildījuma gadījumā.

2. Izpildījums ir nepamatots, ja personai, kas to ir veikusi, vispār nebija pienākuma to veikt vai tai nebija pienākuma to veikt attiecībā uz personu, kurai tas ticis veikts, vai ja izpildījuma pamatojums ir zudis vai ja izpildījuma mērķis nav sasniegts, vai ja tiesību akts, kurā prasīts izpildījums, ir spēkā neesošs un nav kļuvis spēkā esošs pēc izpildījuma veikšanas."

12. Saskaņā ar Civilkodeksa 455. pantu, "ja izpildes termiņš nav noteikts vai ja tas neizriet no pienākuma rakstura, izpilde jāveic nekavējoties pēc tam, kad parādnieks ir aicināts to veikt."

13. Civilkodeksa 481. panta 1.–3. punktā ir paredzēts:

"1. Ja parādnieks kavē maksājumu, kreditors var pieprasīt procentus par nokavējuma laiku arī tad, ja kreditoram nav nodarīts kaitējums un arī tad, ja nokavējums noticis tādu apstākļu dēļ, par kuriem parādnieks nav atbildīgs.

2. Ja kavējuma procentu apmērs nav noteikts, ir maksājami likumiskie procenti apmērā, kas vienāds ar Polijas Valsts bankas atsauces likmes un 5,5 procentpunktu summu. Tomēr, ja prasījumam tiek piemērota lielāka procentu likme, kreditors var pieprasīt kavējuma procentus pēc šīs augstākas likmes.

[..]

3. Ja parādnieks nepilda saistības, kreditors var arī pieprasīt kaitējuma atlīdzināšanu saskaņā ar vispārējiem noteikumiem."

III. Pamatlietas fakti, prejudiciālais jautājums un tiesvedība Tiesā

14. 2008. gada 25. jūlijā *Arkadiusz Szcześniak* (turpmāk tekstā – "A.S.") un viņa sieva E.S., proti, divi patērētāji, noslēdza ar Polijas banku *Bank M*. hipotekārā kredīta līgumu, kura summa bija 329 707,24 PLN (aptuveni 73 000 EUR) un kurš bija paredzēts mājas celtniecībai. Kredīts, kas bija atmaksājams vienādos ikmēneša maksājumos, tika izsniegts uz 336 mēnešiem. Kredītam tika piemērota mainīgā procentu likme, kas noteikta kā *LIBOR* 3 mēnešu (CHF) atsauces likmes un bankas nemainīgā uzcenojuma summa.

15. Kredīta summa bija denominēta un izmaksāta PLN. Šī summa tika indeksēta CHF, konvertējot pēc CHF pirkšanas kursa, kas publicēts valūtas maiņas kursu tabulā, kura bija spēkā bankā kredīta izmaksas dienā. Kredīta ikmēneša maksājumi bija jāmaksā PLN pēc konvertācijas atbilstoši CHF pārdošanas kursam, kas tika publicēts bankas valūtas maiņas kursu tabulā, kura bija spēkā katra kredīta ikmēneša maksājuma samaksas dienā. Šo konvertācijas noteikumu avots bija bankas izmantots standartlīgums. Puses 2011. gada 6. septembrī grozīja hipotekārā kredīta līgumu, ļaujot A.S. un E.S. maksāt kredīta ikmēneša maksājumus tieši CHF.

16. A.S. un E.S. regulāri maksāja kredīta ikmēneša maksājumus, kad tiem iestājās termiņš.

17. 2021. gada 31. maijā A.S. cēla iesniedzējtiesā prasību pret *Bank M.*, pieprasot samaksāt summu 3660,76 PLN (aptuveni 800 EUR), kā arī likumiskos kavējuma procentus par laikposmu no 2021. gada 8. jūnija līdz šīs summas samaksas dienai[4]. Viņš apgalvoja, ka strīdīgajā hipotekārā kredīta līgumā ir ietverti negodīgi noteikumi, kas padara to par pilnībā spēkā neesošu. Tādējādi *Bank M*. bija saņēmusi kredīta ikmēneša maksājumus bez jebkāda tiesiska pamata. Konkrēti – laikposmā no 2011. gada jūnija līdz septembrim banka no viņa un viņa sievas bija saņēmusi kredīta ikmēneša maksājumus par summu 7769,06 PLN (aptuveni 1700 EUR). Izmantojot šo summu laikposmā no 2011. gada oktobra līdz 2020. gada decembrim, *Bank M*. bija guvusi 7321,51 PLN (aptuveni 1600 EUR) peļņu[5]. A.S. šo summu aprēķina, atsaucoties uz vidējo procentu likmi PLN denominētiem kredīta līgumiem, kas noslēgti ar mājsaimniecībām patēriņa kredīta piešķiršanas nolūkos[6].

18. *Bank M*. apgalvo, ka A.S. prasības pieteikums ir jānoraida kā nepamatots. Tā apgalvo, ka strīdīgajā hipotekārā kredīta līgumā nav ietverti negodīgi noteikumi un tāpēc tas ir spēkā esošs. Gadījumā, ja līgums tiktu atzīts par spēkā neesošu, prasījums par saņemtās naudas izmantošanu būtu bankai, nevis patērētājam.

19. Iesniedzējtiesa norāda, ka saskaņā ar valsts tiesību normām konvertācijas noteikumi tādā kredītlīgumā kā A.S. apstrīdētais kredītlīgums ir negodīgi un nelikumīgi. Kopš Tiesas sprieduma *Dziubak*[7] šādu noteikumu iekļaušana kredītlīgumā izraisa līguma pilnīgu atcelšanu. Šāda atcelšana notiek *ex tunc*, jo saskaņā ar Civilkodeksa 405. pantu, lasot to kopā ar šā kodeksa 410. panta 1. punktu, ir jāatlīdzina viss izpildījums, kas noticis uz šā līguma pamata. Tādējādi

[4] A.S. pieprasa arī visu samaksāto kredīta ikmēneša maksājumu atmaksu. Šis prasījums nav strīda priekšmets tiesvedībā, kurā ir iesniegts šis lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu.

[5] A.S. pieprasa samaksāt pusi no summas 7321,51 PLN, otra puse pienākoties viņa sievai, kura nav puse pamatlietā notiekošajā tiesvedībā.

[6] A.S. izvirza trīs alternatīvas metodes, lai aprēķinātu summu, kuru viņš pieprasa no *Bank M*. Pirmkārt, vidējā procentu likme PLN denominētiem kredīta līgumiem, kas tiek noslēgti ar mājsaimniecībām mājokļa iegādes nolūkos (3472,35 PLN; aptuveni 764 EUR). Otrkārt, mājsaimniecību noguldījumu vidējā procentu likme (1553,82 PLN; aptuveni 342 EUR). Treškārt, naudas pirktspējas attīstības indekss laikposmā no 2011. līdz 2020. gadam (963,37 PLN; aptuveni 212 EUR). A.S. norāda, ka viņa prasījumu pret *Bank M*. var pamatot šādi fakti: naudas nodošana bankai, nodotās naudas pirktspējas samazināšanās, iespējas lietot savu naudu zaudēšana un tas, ka *Bank M* lietoja viņa naudu.

[7] Spriedums, 2019. gada 3. oktobris, *Dziubak* (C-260/18, EU:C:2019:819).

banka var pieprasīt aizņēmējam atmaksāt kredīta pamatsummu, savukārt aizņēmējs var pieprasīt atmaksāt kredīta ikmēneša maksājumus, tostarp tādas izmaksas kā komisijas maksas, administratīvos maksājumus un apdrošināšanas prēmijas. Katra puse var arī pieprasīt, lai otra puse no formāla paziņojuma dienas maksātu nokavējuma procentus pēc likumā noteiktās likmes [8].

20. Jautājums, kas rodas iesniedzējtiesā izskatāmajā strīdā ir tāds: vai par spēkā neesošu atzīta līguma līgumslēdzējas puses ir tiesīgas izvirzīt papildu prasījumus, tostarp par atlīdzību, kompensāciju, izdevumu atmaksu vai samaksāto summu indeksāciju, saistībā ar naudas izmantošanu noteiktā laika periodā bez jebkāda tiesiska pamata. Par minēto jautājumu, it īpaši par šādu prasījumu iespējamo tiesisko pamatu, valsts judikatūrā un Polijas tiesībzinātnieku vidū pastāv domstarpības. Šādu prasījumu tiesiskais pamats, uz kuru visbiežāk ir atsauce valsts tiesību sistēmā, ir vai nu Civilkodeksa 405. pants (netaisna iedzīvošanās), vai arī šī tiesību norma, lasot to kopā ar Civilkodeksa 410. panta 1. punktu (nepamatots izpildījums). "Nepamatota izpildījuma" jēdziens un, *a fortiori*, "netaisnas iedzīvošanās" jēdziens ir diezgan vispārīgi jēdzieni, kuri aptver plašu jautājumu loku, tostarp, iespējams, prasījumus saistībā ar naudas izmantošanu bez līgumiska pamata [9]. Iesniedzējtiesa norāda, ka vairākums Polijas tiesībzinātnieku, valsts iestāžu un valsts tiesu noliedz iespēju izvirzīt šādus prasījumus, vienlaikus norādot, ka līdz šim laikam šo tiesu nolēmumi attiecās uz banku, nevis aizņēmēju prasījumiem. Nolēmumu par banku prasījumu noraidīšanu pamatojums ir tāds, ka pēdējais minētais, proti, bankas prasījums, laupītu aizsardzības funkciju tiesību normām, kuras attiecas uz negodīgiem noteikumiem, vai mērķi tiesību normām, kurās ir paredzēta šādus noteikumus saturošo līgumu atcelšana. Tāpēc iesniedzējtiesa uzskata, ka valsts tiesībās nav sniegta skaidra atbilde uz jautājumu, vai, ja nauda ir samaksāta saskaņā ar līgumu, kas vēlāk atzīts par spēkā neesošu, šīs naudas izmantošana bez jebkāda līgumiska pamata var pamatot no likuma izrietošu prasījumu.

21. Iesniedzējtiesa šaubās, vai iespēja celt šāda veida prasību ir saderīga ar ES tiesībām, it īpaši Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu un 7. panta 1. punktu, kā arī efektivitātes, samērīguma un tiesiskās drošības principiem. Tā atsaucas uz Tiesas judikatūru par sekām, kuras rada konstatējums, ka patērētāju līguma noteikumi ir negodīgi, un par tiesībām, kādas šādos apstākļos piemīt šāda līguma līgumslēdzējām pusēm [10]. Iesniedzējtiesa norāda, ka Tiesa vēl nav lēmusi par to, vai patērētāju līguma, kas atzīts par spēkā neesošu Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta un 7. panta 1. punkta neievērošanas dēļ, līgumslēdzējām pusēm ir tiesības izvirzīt prasījumus, kuri pārsniedz saskaņā ar minēto līgumu samaksāto naudas summu atmaksu. Tiesa vēl nav it īpaši lēmusi, vai līgumslēdzējas puses var prasīt kompensāciju par naudas izmantošanu bez līgumiska pamata, peļņas gūšanas iespējas zaudēšanu, īslaicīgi nespējot izmantot savu naudu, līguma izpildes finansiālām un organizatoriskām izmaksām, un naudas pirktspējas samazināšanos laika gaitā. Ciktāl Tiesa līdz šim ir aplūkojusi līdzīgus prasījumus, tas ir noticis saistībā ar citu direktīvu patērētāju aizsardzības jomā, nevis Direktīvas 93/13 interpretāciju, vai kontekstā, kad patērētājs ir izmantojis savas tiesības atkāpties no līguma.

22. Iesniedzējtiesa uzskata, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts un 7. panta 1. punkts, kā arī efektivitātes princips liedz bankai izvirzīt jebkādus prasījumus pret patērētāju saistībā ar to, ka patērētājs izmanto kredīta kapitālu, vai saistībā ar kredīta pārvaldības izmaksām, kuras radušās bankai. Bankas prasījums aprobežojas ar tās izmaksāto summu atmaksu, kā arī, iespējams,

8 Skat. Civilkodeksa 481. panta 1. un 2. punktu un 455. pantu.

9 Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniedzējtiesa lieto formulējumu "kapitāla izmantošana bez līgumiska pamata". Formulējums "līdzekļu izmantošana bez līgumiska pamata" man šķiet piemērotāks, jo tā ir piemērojama gan aizņēmēja, gan bankas apstākļiem.

10 Iesniedzējtiesa atsaucas uz spriedumiem, 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler* un *Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282, 83. un 84. punkts); 2016. gada 21. decembris, *Gutiérrez Naranjo* u.c. (C-154/15, C-307/15 un C-308/15, EU:C:2016:980, 61. un 62. punkts); un 2019. gada 3. oktobris, *Dziubak*, C-260/18, EU:C:2019:819, 43. punkts).

nokavējuma procentiem pēc likumā noteiktās likmes. Pretējā gadījumā banka gūtu labumu no negodīgu noteikumu iekļaušanas kredītlīgumā un rīcības, kura ir pretrunā labai ticībai un morālei. Šāda pieeja arī atturētu patērētājus no savu Direktīvā 93/13 noteikto tiesību izmantošanas, jo šai darbībai varētu būt negatīvas sekas, piemēram, pienākums kompensēt bankai par kredīta kapitāla izmantošanu.

23. Iesniedzējtiesa uzskata, ka patērētāja iespēja izvirzīt bankai prasījumus, kuri pārsniedz samaksāto kredīta ikmēneša maksājumu un tādu izmaksu kā komisijas maksas, administratīvie maksājumi un apdrošināšanas prēmijas atmaksu, kā arī, iespējams, kavējuma procentus pēc likumā noteiktās likmes, nav pretrunā efektivitātes principam. Tomēr šādu prasījumu pieļaušana būtu pretrunā Direktīvas 93/13 mērķim atturēt pārdevējus vai piegādātājus no negodīgu noteikumu izmantošanas un, ja tie tomēr šādus noteikumus izmanto, pieprasīt tiem atmaksāt patērētājiem tā rezultātā saņemtos maksājumus, un atbildība par visu, kas pārsniedz minēto, būtu nesamērīga un pārmērīga. Tas būtu pretrunā arī tiesiskās drošības principam. Gadījumā, ja kredītlīgums tiek atzīts par pilnībā spēkā neesošu, jo tajā ir negodīgi līguma noteikumi, šis princips darbojas, ierobežojot pušu prasījumus attiecībā uz maksājumiem, kas veikti saistībā ar līguma izpildi.

24. Tādos apstākļos *Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie* (Varšavas Centra rajona tiesa Varšavā) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādu prejudiciālo jautājumu:

"Vai [Direktīvas 93/13] 6. panta 1. punkts un 7. panta 1. punkts, kā arī efektivitātes, tiesiskās drošības un samērīguma princips ir jāinterpretē tādējādi, ka tie nepieļauj tādu valsts tiesību interpretāciju, saskaņā ar kuru gadījumā, ja starp banku un patērētāju noslēgts kredītlīgums tiek atzīts par spēkā neesošu kopš noslēgšanas brīža, jo tajā ir negodīgi līguma noteikumi, papildus tādu naudas līdzekļu atmaksāšanai, kurus līgumslēdzējas puses ir samaksājušas līguma izpildes ietvaros (t. i., banka – kredīta pamatsummu, patērētājs – kredīta ikmēneša maksājumus, nodevas, komisijas maksu un apdrošināšanas prēmijas), kā arī likumiskos nokavējuma procentus par laikposmu no aicinājuma veikt samaksu, līgumslēdzējas puses var pieprasīt veikt jebkādus citus maksājumus, tostarp maksājumus (it īpaši atlīdzību, kompensāciju, izdevumu atmaksāšanu vai maksājuma indeksāciju) par to, ka:

1) naudas summas izmaksātājam uz laiku tika liegta iespēja izmantot savus naudas līdzekļus, līdz ar to tas ir zaudējis iespēju tos ieguldīt un gūt labumu no tiem;

2) naudas summas izmaksātājam ir radušies izdevumi, kuri saistīti ar kredītlīguma izpildi un naudas līdzekļu nodošanu otrai līgumslēdzējai pusei;

3) naudas summas saņēmējs ir guvis labumu tādējādi, ka tas uz laiku ir varējis izmantot svešus naudas līdzekļus, tostarp ieguldīt tos un tādējādi gūt peļņu;

4) naudas summas saņēmējs uz laiku ir guvis iespēju izmantot svešus naudas līdzekļus bez atlīdzības, kas nebūtu bijis iespējams tirgus apstākļos;

5) naudas pirktspēja ar laiku ir kritusies, kas nozīmē reālus zaudējumus naudas summas izmaksātājam;

6) naudas nodošana lietošanā uz noteiktu laiku var tikt atzīta par pakalpojuma sniegšanu, par ko naudas summas izmaksātājs nav saņēmis atlīdzību?"

25. A.S., *Bank M.*, *Rzecznik Praw Obywatelskich* (ombuds, Polija), *Rzecznik Finansowy* (finanšu lietu ombuds, Polija), *Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa-Śródmieście w Warszawie* (Varšavas Centra rajona prokuratūras prokurors, Polija), Polijas un Portugāles valdības, un Eiropas Komisija iesniedza rakstveida apsvērumus. 2022. gada 12. oktobra tiesas sēdē visi minētie, kā arī *Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego* (Polijas Finanšu uzraudzības komisijas priekšsēdētājs) sniedza mutvārdu apsvērumus un atbildēja uz Tiesas uzdotajiem jautājumiem.

IV. Juridiskā analīze

A. Par pieņemamību

26. Iesniedzējtiesa norāda – tā kā tā lūdz vadlīnijas attiecībā uz patērētāju un banku prasījumiem, uzdoto prejudiciālo jautājumu tā ir formulējusi vispārīgi. Ņemot vērā, ka iesniedzējtiesā izskatāmais strīds ir saistīts ar patērētāja, nevis bankas celto prasījumu, tā uzskata, ka tās uzdotais jautājums ir pieņemams šādu trīs iemeslu dēļ.

27. Pirmkārt, saskaņā ar Polijas tiesību aktiem ir uzskatāms, ka līgums, kas atzīts par spēkā neesošu, nekad nav bijis noslēgts, tāpēc šāda līguma pusēm savstarpēji ir jāatmaksā vienai otrai visi uz tā pamata veiktie maksājumi. Tiesvedībās, kurās tiek pieprasīts atmaksāt saskaņā ar spēkā neesošu kredītlīgumu veiktos maksājumus, bankas bieži izvirza prasījumu par ieturējumu vai ieskaitu [11] pamatojoties uz to, ka tām ir prasījums pret patērētāju par kredīta pamatsummas atmaksu. Šāds prasījums var tikt izvirzīts jebkurā laikā līdz mutvārdu procesa beigām otrajā tiesvedības instancē. Ja Tiesa atbildēs uz uzdoto jautājumu tikai attiecībā uz patērētāja prasījumu, iespējams, ka vēlākā procesa posmā būs jāuzdod otrais jautājums par līdzīgu bankas prasījumu, tādējādi nepamatoti pagarinot tiesvedību. Tāpēc pamatojums, kuru banka izvirza savam – kaut arī tas ir eventuāls – prasījumam pret patērētāju par atlīdzību par kredīta kapitāla izmantošanu bez līgumiska pamata, nav hipotētisks.

28. Otrkārt, valsts tiesu praksē dominē uzskats, ka prasībā par restitūciju, kuras pamatā ir netaisna iedzīvošanās, tiesa, kas izskata lietu, nevar aprobežoties ar prasītāja prasījuma izskatīšanu pēc būtības, vienlaikus ignorējot identisku prasījumu, kuru atbildētājs varētu izvirzīt, pat ja tajā faktiski ir izvirzīts tikai pirmais no šiem prasījumiem. Tas ir tāpēc, ka gadījumos, kad puses izdara nepamatotus vienāda rakstura maksājumus (piemēram, maksājumi vienā valūtā), kuri izriet no vienām un tām pašām tiesiskajām attiecībām (piemēram, spēkā neesoša kredītlīguma), tiek uzskatīts, ka tikai puse, kas saņēmusi lielāku summu, ir netaisni iedzīvojusies [12]. Tādējādi iespējamo netaisnu iedzīvošanos veido starpība starp abām strīdīgajām summām.

29. Treškārt, bankas Polijā publiski pauž viedokli, ka patērētāji, kas ceļ prasības par tādu kredītlīgumu atcelšanu, kuros ir ietverti negodīgi noteikumi, cietīs tālejošas negatīvas sekas, jo šo prasību apmierināšanas gadījumā viņiem būs jāmaksā gan atlīdzība par kredīta kapitāla izmantošanu bez līgumiska pamata, gan noteiktas izmaksas. Šīs finansiālas sekas attur daudzus

[11] Savos rakstveida apsvērumos Varšavas Centra rajona prokuratūras prokurors norāda, ka pastāv liela iespējamība, ka šajā lietā *Bank M.* izvirzīs kādu no šiem prasījumiem.

[12] Ar 2022. gada 9. decembra lēmumu, kas Tiesas kancelejā reģistrēts 2022. gada 14. decembrī (lieta C-756/22), *Sąd Okręgowy w Warszawie* (Varšavas apgabaltiesa) saistībā ar *Bank M.* prasību pret A.S. un E.S. par to pašu hipotekārā kredīta līgumu iesniedza Tiesai jautājumu, kas formulēts gandrīz identiski šajā lietā uzdotajam jautājumam.

patērētājus no savu tiesību izmantošanas saskaņā ar Direktīvu 93/13. Tādējādi, lai nodrošinātu patērētāju tiesību ievērošanu Polijā, ir būtiska Tiesas nepārprotama atbilde uz jautājumu par to, vai bankām ir tiesības izvirzīt šādus prasījumus.

30. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru tikai valsts tiesai, kas izskata lietu un ir atbildīga par pieņemamo tiesas nolēmumu, ņemot vērā lietas īpašās iezīmes, ir jānovērtē gan tas, cik lielā mērā prejudiciālais nolēmums nepieciešams tās sprieduma taisīšanai, gan uzdoto jautājumu nozīmīgums. Tādēļ, ja uzdotie jautājumi attiecas uz Savienības tiesību interpretāciju, Tiesai principā ir jālemj. Tādējādi uz jautājumiem par Savienības tiesībām attiecas nozīmīguma prezumpcija. Tiesa var atteikties lemt par valsts tiesas uzdotu prejudiciālo jautājumu tikai tad, ja ir acīmredzams, ka lūgtajai Savienības tiesību interpretācijai nav nekāda sakara ar pamatlietas apstākļiem vai tās priekšmetu, ja problēmai ir hipotētisks raksturs vai ja Tiesai nav zināmi faktiskie un tiesību apstākļi, kas vajadzīgi, lai sniegtu lietderīgu atbildi uz tai uzdotajiem jautājumiem [13].

31. Manuprāt, šī lieta neietilpst nevienā no situācijām, kurās nozīmīguma prezumpcija varētu tikt atspēkota.

32. Ir taisnība, ka iesniedzējtiesā izskatāmā strīda tiešais priekšmets nav bankas prasība pret patērētāju par atlīdzību par kredīta kapitāla izmantošanu bez līgumiska pamata. Iesniedzējtiesas sniegtajos paskaidrojumos ir minēts, ka, lai tā varētu izlemt tajā izskatāmo strīdu, tai ir jāpārbauda – no patērētāja un no bankas pozīcijas – hipotekārā kredīta līguma spēkā neesamības sekas attiecībā uz prasījumiem, kuri pārsniedz saskaņā ar minēto līgumu samaksāto naudas summu atmaksu. Turklāt tiesas sēdē *Bank M.* norādīja, ka tā ir izvirzījusi šādu prasījumu pret A.S. atsevišķā tiesvedībā, kas ir apturēta līdz iesniedzējtiesas lēmumam šajā lietā. Piekrītu arī Polijas valdības viedoklim, ka precizējums, kuru iesniedzējtiesa lūdz attiecībā uz banku prasījumiem pret patērētājiem par atlīdzību par kredīta kapitāla izmantošanu bez līgumiska pamata, ir nepieciešams, lai šī tiesa varētu izklāstīt A.S. visas sekas, kādas izriet no viņa prasības pieteikuma atcelt hipotekārā kredīta līgumu.

33. Manā skatījumā – no tā izriet, ka prejudiciālajam jautājumam ir tieša saikne ar pamatlietas priekšmetu. Tādējādi tas nav hipotētisks attiecībā uz banku prasījumiem pret patērētājiem par atlīdzību par kredīta kapitāla izmantošanu bez līgumiska pamata. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ir ietverti visi faktiskie un juridiskie elementi, kas nepieciešami atbildei uz uzdoto jautājumu. Tāpēc iesaku Tiesai, ka jautājums ir pieņemams pilnībā.

34. Šo secinājumu nemaina *Bank M.* apgalvojums, ka līguma spēkā neesamības sekas ir valsts tiesību jautājumi, kuri neietilpst Direktīvas 93/13 piemērošanas jomā. *Bank M.* it īpaši norāda, ka Tiesai nav jurisdikcijas interpretēt Polijas tiesību aktu normas, kuras citastarp regulē tā dēvētos

[13] Spriedums, 2022. gada 13. oktobris, Baltijas Starptautiskā Akadēmija un *Stockholm School of Economics in Riga* (C-164/21 un C-318/21, EU:C:2022:785, 32. un 33. punkts un tajos minētā judikatūra).

"papildu prasījumus" (Civilkodeksa 224. un 225. pants [14]), deliktatbildību (Civilkodeksa 415. pants [15]), tā dēvēto "naudas indeksāciju" (Civilkodeksa 358.[1] panta 3. punkts [16]) vai netaisnu iedzīvošanos (Civilkodeksa 405. un 410. pants).

35. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru prejudiciāla nolēmuma ietvaros Tiesai nav kompetences lemt par valsts tiesību normu interpretāciju un nospriest, vai valsts tiesas sniegtā to interpretācija ir pareiza, jo šāda interpretācija ir valsts tiesu ekskluzīvā kompetencē [17]. Iesniedzējtiesas formulētais jautājums attiecas uz ES tiesību, it īpaši Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta un 7. panta 1. punkta, kā arī ES vispārējo tiesību principu, proti, efektivitātes, tiesiskās drošības un samērīguma principu, interpretāciju, kas nepārprotami ietilpst Tiesas jurisdikcijā. Iesniedzējtiesa nelūdz Tiesai sniegt vadlīnijas par valsts tiesību normām, kuras var pamatot lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu minētos patērētāju un banku prasījumus, bet gan norādīt, vai šī direktīva un šie Savienības tiesību principi pieļauj šādu prasījumu izvirzīšanu. Kā paskaidrots šo secinājumu 41. punktā, ar Direktīvu 93/13 patērētājiem garantētās aizsardzības valsts regulējums nedrīkst grozīt šīs aizsardzības apjomu vai būtību.

B. Par lietas būtību

36. Ar iesniedzējtiesas jautājumu būtībā tiek vaicāts, vai Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts un 7. panta 1. punkts, kā arī efektivitātes, tiesiskās drošības un samērīguma principi ir jāinterpretē tādējādi, ka tie nepieļauj tādu valsts tiesību interpretāciju, saskaņā ar ko gadījumā, ja starp patērētāju un banku noslēgts kredītlīgums tiek atzīts par pilnībā spēkā neesošu, jo tajā ir negodīgi līguma noteikumi, līgumslēdzējām pusēm ir tiesības izvirzīt vienai pret otru prasījumus, kuri pārsniedz to naudas summu atmaksu, ko tās ir samaksājušas saskaņā ar minēto līgumu, kā arī kavējuma procentu samaksu.

[14] Saskaņā ar Civilkodeksa 224. panta 1. un 2. punktu:
"1. Labticīgam patstāvīgajam valdītājam nav pienākuma maksāt par lietas lietošanu, un viņš nav atbildīgs par tās nolietojumu vai nodilumu vai zudumu. Viņš iegūst īpašumā dabiskos augļus, kas atdalīti no lietas, kamēr tā bija viņa valdījumā, un patur uzkrātos civiltiesiskos augļus, ja tie šajā laikā iestājušies un izmaksājami.
2. Taču no brīža, kad labticīgs patstāvīgais valdītājs uzzina, ka pret viņu ir celta prasība par lietas nodošanu, viņam ir pienākums maksāt par lietas lietošanu un viņš ir atbildīgs par tās nolietojumu, nodilumu vai zudumu, izņemot, ja nodilums vai zudums noticis bez viņa vainas. Viņam ir pienākums atdot no tā brīža uzkrātos augļus, kurus viņš nav izmantojis, un samaksāt to augļu vērtību, kurus viņš ir izmantojis."
Civilkodeksa 225. pantā ir paredzēts:
"Ļaunticīga patstāvīga valdītāja pienākumi pret īpašnieku ir tādi paši kā labticīga patstāvīga valdītāja pienākumi no brīža, kad labticīgs patstāvīgais valdītājs uzzina, ka pret viņu ir celta prasība par lietas nodošanu. Tomēr ļaunticīgajam patstāvīgajam valdītājam turklāt ir pienākums atlīdzināt peļņu, ko viņš nav guvis sliktas pārvaldības dēļ, un viņš atbild par lietas nodilumu un zudumu, izņemot, ja lieta būtu nodilusi vai zudusi arī tiesību īpašnieka valdījumā."

[15] Civilkodeksa 415. pantā ir paredzēts, ka "ikvienam, kas savas vainas dēļ nodara citai personai zaudējumus, ir pienākums tos atlīdzināt". Saskaņā ar Civilkodeksa 361. panta 2. punktu, cietusī persona var pieprasīt atlīdzināt ne tikai faktiskos zaudējumus (*damnum emergens*), bet arī negūto peļņu (*lucrum cessans*).

[16] Saskaņā ar Civilkodeksa 358.[1] panta 3. punktu, "ja pēc saistības rašanās būtiski mainās naudas pirktspēja, tiesa, izvērtējot pušu intereses un saskaņā ar sabiedrības līdzāspastāvēšanas principiem, var mainīt naudas maksājuma lielumu vai izpildes veidu, pat ja tie ir noteikti tiesas nolēmumā vai līgumā".

[17] Spriedums, 2019. gada 3. jūlijs, *UniCredit Leasing* (C-242/18, EU:C:2019:558, 47. punkts un tajā minētā judikatūra).

1. Ievada apsvērumi

37. Tiesa ir vairākkārt lēmusi, ka ar Direktīvu 93/13 ieviestā aizsardzības sistēma ir balstīta uz ideju, ka patērētājs salīdzinājumā ar pārdevēju vai piegādātāju atrodas nelabvēlīgākā situācijā attiecībā uz iespēju risināt sarunas par darījuma noslēgšanu un tā rīcībā ir mazāks informācijas daudzums, kas nozīmē, ka patērētājs piekrīt pārdevēja vai piegādātāja iepriekš izstrādātajiem noteikumiem bez iespējas īstenot savu ietekmi uz to saturu [18].

38. Ņemot vērā patērētāja vājāko pozīciju, Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktā ir aizliegti līguma standarta noteikumi, kuri – pretēji labas ticības prasībai – rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam. Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā ir paredzēts, ka patērētājiem nav saistoši negodīgi noteikumi.

39. Direktīvā 93/13, kā izriet no tās 7. panta 1. punkta, lasot to kopsakarā ar divdesmit ceturto apsvērumu, dalībvalstīm ir noteikts pienākums paredzēt adekvātus un efektīvus līdzekļus, lai novērstu negodīgu noteikumu ilgstošu izmantošanu pārdevēju vai piegādātāju un patērētāju līgumos. Kad noteikums ir atzīts par negodīgu un līdz ar to spēkā neesošu, valsts tiesai vienkārši ir pilnībā jāatturas piemērot minēto noteikumu, lai tas neradītu saistošas sekas patērētājam, izņemot gadījumu, kad patērētājs pret to iebilst [19]. No tā izriet, ka līguma noteikums, kas atzīts par negodīgu, principā ir uzskatāms par tādu, kas nekad nav pastāvējis, un tādējādi tam nevar būt nekādas ietekmes attiecībā uz patērētāju. Tāpēc tiesas konstatējuma par šāda noteikuma negodīgumu sekām principā ir jābūt tāda patērētāja tiesiskā un faktiskā stāvokļa atjaunošanai, kāds tam būtu bijis, ja šī noteikuma nebūtu bijis [20].

40. Valsts tiesas pienākums nepiemērot negodīgu līguma noteikumu, ar ko tiek noteikts pienākums maksāt summas, kuras izrādījušās nepamatotas, principā it īpaši ietver atbilstošas ar atlīdzināšanu saistītas sekas attiecībā uz šīm pašām summām. Atlīdzināšanas neesamība varētu apdraudēt Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta, lasot to kopā ar šīs direktīvas 7. panta 1. punktu, atturošu iedarbību [21].

41. Lai gan Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā ir prasīts, lai dalībvalstis paredzētu, ka negodīgi noteikumi "atbilstoši savas valsts tiesību aktiem" nav saistoši patērētājam, ar šo direktīvu patērētājiem garantētās aizsardzības valsts regulējums nedrīkst grozīt šīs aizsardzības apjomu un tātad būtību. Tādējādi dalībvalstīm ir jādefinē kārtība, kādā tiek konstatēts līgumā ietverta noteikuma negodīgums un materializējas šīs konstatācijas konkrētās juridiskās sekas. Šādai konstatācijai vienmēr ir jāļauj atjaunot juridisko un faktisko stāvokli, kāds patērētājam būtu bijis, ja šī negodīgā noteikuma nebūtu bijis, it īpaši – nosakot tiesības uz tāda labuma atmaksāšanu, kuru, pamatojoties uz šo negodīgo noteikumu, patērētājam par sliktu ir guvis pārdevējs vai piegādātājs [22].

42. Runājot par to, kā dažu līguma noteikumu negodīguma konstatējums ietekmē līguma spēkā esamību, Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta otrajā daļā ir paredzēts, ka "līgums pie tādiem pašiem noteikumiem turpina pusēm būt saistošs, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem". Minētās tiesību normas mērķis ir nevis anulēt visus līgumus, kuri ietver negodīgus

[18] Skat., piemēram, spriedumu, 2019. gada 26. marts, *Abanca Corporación Bancaria* un *Bankia* (C-70/17 un C-179/17, EU:C:2019:250, 49. punkts).

[19] Spriedums, 2021. gada 10. jūnijs, *BNP Paribas Personal Finance* (no C-776/19 līdz C-782/19, EU:C:2021:470, 36. punkts).

[20] Spriedums, 2016. gada 21. decembris, *Gutiérrez Naranjo* u.c. (C-154/15, C-307/15 un C-308/15, EU:C:2016:980, 61. punkts).

[21] Turpat, 62. un 63. punkts.

[22] Turpat, 64.–66. punkts.

noteikumus, bet atjaunot līdzsvaru starp pusēm, principā saglabājot visa līguma spēkā esamību [23]. Šādam līgumam principā ir jāturpina pastāvēt bez jebkādiem citiem grozījumiem, izņemot negodīgu noteikumu svītrošanu, ciktāl saskaņā ar valsts tiesību normām šāda līguma pastāvēšana ir juridiski iespējama, un tas ir jāpārbauda saskaņā ar objektīvo pieeju [24].

43. No lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka saskaņā ar Polijas tiesībām negodīgu konvertācijas noteikumu svītrošana no kredītlīguma noved pie līguma pilnīgas atcelšanas, jo tas nevar turpināt pastāvēt bez šiem noteikumiem, un ka šāda atcelšana notiek *ex tunc*.

44. Direktīvā 93/13 nav paredzētas sekas konstatējumam, ka līgums, kas noslēgts starp pārdevēju vai piegādātāju un patērētāju, juridiski nepastāv pēc tā negodīgo noteikumu svītrošanas. Nevienā šīs direktīvas tiesību normā nav paredzēts, ka šādos apstākļos dalībvalstīm ir jāļauj pusēm izvirzīt vienai pret otru prasījumus, kuri pārsniedz saskaņā ar negodīgu līguma noteikumu nepamatoti samaksāto naudas summu restitūciju. Kā pareizi norāda A.S., ombuds, finanšu lietu ombuds, Polijas un Portugāles valdības un Komisija, dalībvalstīm šīs sekas ir jānosaka savos tiesību aktos, ievērojot Savienības tiesības [25].

45. Iesniedzējtiesas jautājums attiecas uz divām atšķirīgām situācijām atkarībā no tā, vai prasījumu ir izvirzījis patērētājs, vai tas ir izvirzīts pret patērētāju. Abas situācijas aplūkošu atsevišķi, ņemot vērā principus, kurus esmu minējis iepriekš.

2. Patērētāja prasījums pret banku

46. Būtībā A.S. apgalvo, ka viņam ir tiesības uz atlīdzību no *Bank M.* par to, ka tā ir izmantojusi daļu no kredīta ikmēneša maksājumiem, kurus viņš samaksāja, pildot hipotekārā kredīta līgumu.

47. Direktīvas 93/13 mērķis ir nodrošināt augstu patērētāju aizsardzības līmeni [26]. Šo secinājumu 39.–41. punktā aprakstītā Tiesas judikatūra skaidri norāda, ka šis mērķis tiek sasniegts, citastarp nodrošinot, ka patērētājam nav saistošs negodīgs noteikums un ka tiek atjaunots faktiskais un juridiskais stāvoklis, kādā viņš būtu bijis, ja šāda noteikuma nebūtu.

48. Saskaņā ar Direktīvas 93/13 divpadsmito apsvērumu valstu tiesību akti negodīgu noteikumu jomā ar to tiek saskaņoti daļēji un minimāli, dalībvalstīm atstājot iespēju, pienācīgi ņemot vērā Līgumu, nodrošināt patērētājiem augstāku aizsardzības līmeni ar valsts tiesību normām, kuras ir stingrākas nekā šajā direktīvā iekļautās. Šī ideja ir atspoguļota Direktīvas 93/13 8. pantā.

49. Tādējādi Direktīva 93/13 nav šķērslis valsts tiesību normām vai tās interpretējošajai valsts judikatūrai, kas patērētājiem piešķir plašākas tiesības nekā direktīvā ietvertās. Ja pēc hipotekārā kredīta līguma negodīgo noteikumu svītrošanas šis līgums tiek atcelts, dalībvalsts teorētiski varētu atļaut aizņēmējiem pret bankām izvirzīt prasījumus, kuri pārsniedz saskaņā ar šo līgumu samaksāto kredīta maksājumu atmaksu, kā arī nokavējuma procentus pēc likumā noteiktās likmes. Tāpēc iesniedzējtiesai, atsaucoties uz valsts tiesību aktiem, ir jānosaka, vai patērētājiem ir tiesības izvirzīt šādus prasījumus, un – ja tādas pastāv – lemt par prasījumu pamatotību.

[23] Spriedums, 2019. gada 14. marts, *Dunai* (C-118/17, EU:C:2019:207, 40. punkts un tajā minētā judikatūra).

[24] Turpat, 51. punkts un tajā minētā judikatūra. Tiesa ir piebildusi, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta otrajā daļā nav noteikti kritēriji, saskaņā ar kuriem līgums var turpināt pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem, bet to noteikšana, ievērojot Savienības tiesības, ir atstāta valsts tiesību sistēmas ziņā (spriedums, 2019. gada 3. oktobris, *Dziubak*, C-260/18, EU:C:2019:819, 40. punkts).

[25] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2021. gada 29. aprīlis, *Bank BPH* (C-19/20, EU:C:2021:341, 84. punkts), un 2021. gada 2. septembris, *OTP Jelzálogbank* u.c. (C-932/19, EU:C:2021:673, 49. punkts).

[26] Skat., piemēram, spriedumu, 2020. gada 25. novembris, *Banca B.* (C-269/19, EU:C:2020:954, 37., 41. un 43. punkts).

50. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ir norādīts, ka valsts judikatūra un Polijas komentētāji visbiežāk atsaucas uz netaisnas iedzīvošanās jēdzienu kā iepriekš minēto prasījumu tiesisko pamatu. Šajā lietā, ja pēc tam, kad *Bank M.* atmaksā ikmēneša maksājumus, kas samaksāti saskaņā ar spēkā neesošu hipotekārā kredīta līgumu, A.S. situācija šā līguma rezultātā pasliktinās, valsts tiesai būtu jāpārbauda, vai izpildās netaisnas iedzīvošanās nosacījumi saskaņā ar valsts tiesību aktiem, jāveic visi attiecīgie faktu konstatējumi saistībā ar šo jautājumu un jāizdara no tā nepieciešamie secinājumi. Var vilkt paralēles ar spriedumu lietā *Kanyeba* u.c., kurā Tiesa ir atzinusi, ka jautājums, vai tādi apstākļi kā minētās lietas pamatlietā aplūkotie varētu ietilpt tiesībās, kuras regulē ārpuslīgumisko atbildību, bija valsts tiesību, nevis Direktīvas 93/13 darbības jomā [27].

51. Kā tiesas sēdē pareizi norādīja Komisija, apstāklis, ka tādā situācijā kā iesniedzējtiesā aplūkotā patērētāji teorētiski var izvirzīt prasījumus, kuri pamatojas uz valsts tiesībās paredzēto netaisnas iedzīvošanās jēdzienu, nenozīmē, ka šie prasījumi ir jāapmierina. Tādos gadījumos ir jāizpilda Polijas tiesībās paredzētie nosacījumi prasības par netaisnu iedzīvošanos apmierināšanai. Valstu tiesas var arī īstenot jurisdikciju, lai noraidītu šādas prasības, ja tās ir uzskatāmas par tiesību ļaunprātīgu izmantošanu.

52. Manā skatījumā, valsts tiesībās paredzētā iespēja, ka aizņēmējs var izvirzīt pret banku prasījumus, kuri pārsniedz samaksāto kredīta ikmēneša maksājumu atmaksu un kavējuma procentu samaksu gadījumā, ja tiek atcelts kredītlīgums, kurā ir ietverti negodīgi noteikumi, neietekmē Direktīvas 93/13 efektivitāti. Gluži pretēji – šī iespēja var mudināt aizņēmējus izmantot tiesības, kuras viņiem kā patērētājiem izriet no šīs direktīvas, vienlaikus atturot bankas no negodīgu noteikumu iekļaušanas savos līgumos.

53. Patiešām, kā norāda *Bank M.*, Tiesa ir atzinusi, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir imperatīva norma, kas vērsta uz to, lai formālo līdzsvaru, kas ar līgumu ir nodibināts starp līgumslēdzēju pušu tiesībām un pienākumiem, aizstātu ar patiesu līdzsvaru, kas atjauno minēto pušu vienlīdzību [28]. Tomēr neuzskatu, ka valsts tiesībās paredzētā patērētāja iespēja pret pārdevēju vai piegādātāju izvirzīt prasījumus, kas pārsniedz to summu restitūciju, kuras pēdējais minētais ir saņēmis saskaņā ar līgumu, kas atzīts par spēkā neesošu, apdraud šī mērķa sasniegšanu. Kā Tiesa ir uzsvērusi spriedumā *Banco Santander* un *Escobedo Cortés*, no Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta, kā arī no tās vispārējās sistēmas izriet, ka šī direktīva galvenokārt ir paredzēta nevis tam, lai nodrošinātu vispārējo līgumisko līdzsvaru starp līgumslēdzēju tiesībām un pienākumiem, bet gan lai novērstu nelīdzsvarotību šajās tiesībās un pienākumos, kura rodas par sliktu patērētājam [29].

54. Komisijas rakstveida apsvērumos citastarp ir atsauce uz Direktīvas 93/13 8. pantu. Man šķiet, ka šajā lietā runa ir nevis par valsts noteikumu, kura mērķis ir palielināt ar Direktīvu 93/13 piešķirtās patērētāju aizsardzības līmeni, bet gan par atsevišķu vispārpiemērojamo Civilkodeksa tiesību normu interpretāciju. Šāda veida tiesību normas nav pasākumi, kurus dalībvalstis var pieņemt vai paturēt spēkā saskaņā ar Direktīvas 93/13 8. pantu [30]. Ja valsts tiesa interpretētu minētās tiesību normas tādā veidā, kā aprakstīts šo secinājumu 49. punktā, šāda interpretācija tomēr atbilstu Direktīvā 93/13 izvirzītajam patērētāju aizsardzības mērķim.

[27] Spriedums, 2019. gada 7. novembris, *Kanyeba* u.c. (no C-349/18 līdz C-351/18, EU:C:2019:936, 72. un 73. punkts).

[28] Spriedums, 2016. gada 21. decembris, *Gutiérrez Naranjo* u.c. (C-154/15, C-307/15 un C-308/15, EU:C:2016:980, 55. punkts un tajā minētā judikatūra).

[29] Spriedums, 2018. gada 7. augusts, *Banco Santander* un *Escobedo Cortés* (C-96/16 un C-94/17, EU:C:2018:643, 69. punkts).

[30] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2018. gada 7. augusts, *Banco Santander* un *Escobedo Cortés* (C-96/16 un C-94/17, EU:C:2018:643, 69. punkts).

55. Ņemot vērā šos apsvērumus, uzskatu – tāpat kā A.S., finanšu lietu ombuds, Polijas un Portugāles valdības [31] un Komisija –, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts un 7. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tie neliedz tādu tiesu veiktu valsts tiesību interpretāciju, saskaņā ar kuru gadījumā, ja starp patērētāju un banku noslēgts kredītlīgums tiek atzīts par spēkā neesošu kopš noslēgšanas brīža, jo tajā ir negodīgi līguma noteikumi, patērētājs – papildus saskaņā ar minēto līgumu samaksāto naudas summu atmaksai un kavējuma procentu samaksai pēc likumā noteiktās likmes par laikposmu no aicinājuma veikt atmaksu – šā konstatējuma rezultātā var izvirzīt pret banku papildu prasījumus. Valsts tiesai, atsaucoties uz valsts tiesību aktiem, ir jānosaka, vai patērētājiem ir tiesības izvirzīt šādus prasījumus, un – ja tādas pastāv – jālemj par prasījumu pamatotību.

3. Bankas prasījums pret patērētāju

56. *Bank M.* apgalvo, ka tai no A.S. ir tiesības prasīt ne tikai pārskaitītā kredīta kapitāla atmaksu un kavējuma procentus pēc likumā noteiktās likmes, bet arī atlīdzību par šīs naudas izmantošanu noteiktā laika periodā bez līgumiska pamata [32]. *Bank M.* apgalvo, ka, padarot līdzekļus pieejamus A.S. vairāku gadu garumā, tā esot sniegusi viņam nemantiska rakstura pakalpojumu ar savu ekonomisko vērtību, kas nošķirta no līdzekļu nodošanas [33]. Tās prasījums par šādu atlīdzību būtībā pamatojas uz netaisnas iedzīvošanās jēdzienu.

57. Tāpat kā iepriekš apskatītajā patērētāju gadījumā, principā valsts tiesas ziņā, atsaucoties uz valsts tiesību normām, ir noteikt, vai pēc hipotekārā kredīta līguma atcelšanas pamatojoties uz to, ka tajā ir negodīgi līguma noteikumi, banka ir tiesīga izvirzīt pret patērētāju prasījumus, kuri pārsniedz izmaksātā kredīta kapitāla atmaksu un kavējuma procentu samaksu pēc likumā noteiktās likmes. Tomēr pretēji risinājumam, ko piedāvāju attiecībā uz A.S. prasījumu, turpmāk minēto iemeslu dēļ uzskatu, ka *Bank M.* nav tiesīga izvirzīt šādus prasījumus.

58. Vispirms jānorāda, ka jebkura hipotekārā kredīta līguma atcelšana ir sekas tam, ka *Bank M.* šajā līgumā bija iekļāvusi negodīgus noteikumus. Kā Komisija pareizi norāda savos rakstveida apsvērumos, ņemot vērā vispārpieņemto tiesību principu *nemo auditur propriam turpitudinem allegans*, puse nevar gūt nekādu ekonomisku priekšrocību no situācijas, kuru tā ir radījusi ar savu prettiesisko rīcību. It īpaši tad, ja banka nonāk neizdevīgā stāvoklī pēc hipotekāra kredīta līguma, kurā ir ietverti negodīgi noteikumi, atcelšanas, tā nevar saņemt kompensāciju par šo neizdevīgo stāvokli, jo tas ir radies vienīgi pašas prettiesiskās rīcības rezultātā.

59. Turpinājumā ir jānorāda – ja tādā situācijā kā pamatlietā bankai tiktu atļauts izvirzīt pret patērētāju prasījumus, kuri pārsniedz kredīta pamatsummas atmaksu un kavējuma procentus pēc likumā noteiktās likmes, it īpaši atlīdzību par kredīta kapitāla izmantošanu bez līgumiska pamata, tas atņemtu Direktīvai 93/13 tās efektivitāti un novestu pie iznākuma, kas neatbilst tās izvirzītajiem mērķiem.

[31] Portugāles valdība uzskata, ka gan patērētājs, gan banka ir tiesīgi izvirzīt šādus prasījumus. *Bank M.* norāda, ka pusēm, kuras noslēgušas kredītlīgumu, ir tiesības "izvirzīt prasījumus, kuru mērķis ir nevis dot priekšroku patērētājam, bet gan atjaunot līgumslēdzēju pušu patieso vienlīdzību un it īpaši prasīt netaisnas iedzīvošanās restitūciju".

[32] Šķiet, ka *Bank M.* šajā papildu prasījumā iekļauj arī atlīdzību par atsevišķiem ar hipotekārā kredīta pārvaldību saistītiem papildu pakalpojumiem kā cita starpā par kredīta pieteikumā esošās informācijas apstrādi, aizņēmēja kredītspējas pārbaudi, kredīta maksājumu saņemšanu, atlikumu uzraudzību un grafika atjaunināšanu.

[33] Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniedzējtiesa norāda, ka Polijas tiesībzinātnieku vairākums uzskata, ka šāds nošķirums ir mākslīgs un ka pastāv tikai viens pakalpojums, proti, līdzekļu nodošana.

60. Kā norāda A.S., ombuds, finanšu lietu ombuds un Komisija, šī iespēja var mazināt atturošo iedarbību, ko Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts, lasot to kopsakarā ar tās 7. panta 1. punktu, paredz saistīt ar konstatējumu par negodīgu noteikumu esamību līgumos starp patērētājiem un pārdevējiem vai piegādātājiem [34]. Tas ir ilustrēts Tiesas spriedumā *Banco Español de Crédito*, kurā tā ir atzinusi – ja valsts tiesām būtu atļauts koriģēt šādos līgumos ietverto negodīgo noteikumu saturu, šādas tiesības varētu kaitēt Direktīvas 93/13 7. pantā paredzētā ilgtermiņa mērķa sasniegšanai. Pārdevējiem vai piegādātājiem saglabātos vilinājums izmantot negodīgus noteikumus, apzinoties, ka, pat ja tie tiktu atzīti par spēkā neesošiem, līgumu varētu koriģēt valsts tiesa, tādējādi garantējot šo pārdevēju vai piegādātāju interešu ievērošanu. Tāpēc šādas tiesības varētu mazināt preventīvo iedarbību, ko attiecībā uz tirgotājiem rada vienkārša un tieša šādu negodīgu noteikumu nepiemērošana patērētājam [35]. Tāpat tādā gadījumā kā aplūkojamais banka netiktu atturēta no negodīgu noteikumu izmantošanas tās kredītlīgumos ar patērētājiem, ja tā varētu prasīt no patērētājiem atlīdzību pēc tirgus likmes par kredīta kapitāla izmantošanu, kaut arī šie līgumi ir tikuši atcelti. Šāda situācija varētu negodīgu noteikumu piemērošanu patērētājiem padarīt pat izdevīgu bankai. Vismaz tiktu ievērojami samazināts ekonomiskais risks, ar kuru bankai būtu jāsaskaras, to darot.

61. Turklāt A.S. un finanšu lietu ombuds pamatoti norāda – ja bankai būtu tiesības izvirzīt pret patērētāju prasījumus, kuri pārsniedz kredīta kapitāla atmaksu un nokavējuma procentus pēc likumā noteiktās likmes, tas varētu apdraudēt ar Direktīvu 93/13 patērētājiem nodrošinātās aizsardzības efektivitāti. Šajā lietā no A.S. un *Bank M.* rakstveida un mutvārdu apsvērumiem izriet, ka *Bank M.* prasījums pret A.S. par atlīdzību par kredīta kapitāla izmantošanu bez līgumiska pamata ir 192 812,51 PLN (aptuveni 41 484,26 EUR), kas ir līdzvērtīgs aptuveni divām trešdaļām no kredīta kapitāla. Tiesas sēdē finanšu lietu ombuds norādīja, ka viņam ir zināmi gadījumi Polijā, kad banku pieprasītā atlīdzības summa no patērētājiem pārsniedza piešķirtā kredīta summu. Ja patērētāju iespēja atbrīvoties no negodīgiem līguma noteikumiem tiek padarīta atkarīga no tik lielas atlīdzības samaksas, var rasties situācija, kad viņiem būtu izdevīgāk izpildīt līgumu, kurā ir iekļauts negodīgs noteikums, nevis mēģināt īstenot savas no Direktīvas 93/13 izrietošās tiesības. Turklāt – kā A.S. norāda savos rakstveida un mutvārdu apsvērumos – tā kā kritēriji, saskaņā ar kuriem bankas veic savus aprēķinus, ir nepārskatāmi, sarežģīti un diskrecionāri, aizņēmēji parasti nevar pietiekami precīzi novērtēt summu, ko banka varētu no viņiem pieprasīt, pirms izlemt, vai negodīgo līguma noteikumu likumības apstrīdēšana ir viņu interesēs. Var arī piebilst, ka bankas – tāpat kā *Bank M.* šajā lietā – parasti uzskata, ka summas, kuras saskaņā ar to apgalvojumiem patērētājiem ir pienākums maksāt kā atlīdzību par kredīta kapitāla izmantošanu bez līgumiska pamata, ir jāmaksā nekavējoties. Turpretim kredītlīguma gadījumā maksājumi ir jāveic ar regulāriem intervāliem, tādējādi ļaujot aizņēmējam plānot atmaksu. Visi šie faktori var atturēt patērētājus no tiesību, kuras tiem ir piešķirtas ar Direktīvu 93/13, izmantošanas.

62. Uzskatu arī, ka *Bank M.* un Finanšu uzraudzības komisijas izvirzītais arguments – saskaņā ar kuru, ja banka nebūtu tiesīga prasīt no A.S. atlīdzību par kredīta kapitāla izmantošanu bez līgumiska pamata, notiktu "bezmaksas kredīta" piešķiršana mājas celtniecībai – nav atbalstāms. Pirmkārt, šāda situācija ir normālas sekas kredītlīguma atcelšanai *ex tunc* pēc tā negodīgo noteikumu svītrošanas. Otrkārt, kā savos rakstveida apsvērumos pareizi norāda Polijas valdība, fakts, ka pārdevējs vai piegādātājs zaudē paredzamo peļņu no kredītlīguma izpildes, ja tas pārkāpj savus pienākumus, kuri izriet no ES tiesībām, nav jauna iezīme Tiesas judikatūrā patērētāju aizsardzības jomā. Piemēram, spriedumā *Home Credit Slovakia* Tiesa apstiprināja tāda valsts

[34] Skat. arī šo secinājumu 39. punktu.

[35] Spriedums, 2012. gada 14. jūnijs, *Banco Español de Crédito* (C-618/10, EU:C:2012:349, 69. punkts).

tiesiskā regulējuma samērīgumu, kurā bija paredzēts atņemt kreditoram tiesības uz procentu maksājumiem un izdevumiem, ja kredītlīgumā nav iekļauta daļa no Direktīvā 2008/48 prasītās informācijas [36].

63. *Bank M.* un Finanšu uzraudzības komisija apgalvo arī, ka finanšu tirgu stabilitāte Polijā un visā Eiropas Savienībā tiktu apdraudēta, ja bankām būtu liegta iespēja pieprasīt atlīdzību par kredīta kapitāla izmantošanu bez līgumiska pamata tādā situācijā, kāda ir pamatlietā. Šim argumentam nav nozīmes, interpretējot Direktīvu 93/13, kuras mērķis ir nevis saglabāt finanšu tirgu stabilitāti, bet galvenokārt aizsargāt patērētājus. Katrā ziņā bankām kā subjektiem, kas izveidoti saskaņā ar likumu, ir pienākums sakārtot savus darījumus tā, lai tiktu ievērotas visas šīs direktīvas tiesību normas.

64. Tādos apstākļos es – tāpat kā A.S., ombuds, finanšu lietu ombuds, Varšavas centra rajona prokurors [37], Polijas valdība un Komisija – iesaku Tiesai atzīt, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts un 7. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tie nepieļauj tādu tiesu veiktu valsts tiesību interpretāciju, saskaņā ar kuru gadījumā, ja starp patērētāju un banku noslēgts kredītlīgums tiek atzīts par spēkā neesošu kopš noslēgšanas brīža, jo tajā ir negodīgi līguma noteikumi, banka – papildus saskaņā ar minēto līgumu samaksāto naudas summu atmaksai un kavējuma procentu samaksai par laikposmu no aicinājuma veikt atmaksu – šā konstatējuma rezultātā var izvirzīt pret patērētāju papildu prasījumus.

V. Secinājumi

65. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, ierosinu Tiesai uz *Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie* (Varšavas Centra rajona tiesa Varšavā, Polija) uzdoto jautājumu atbildēt šādi:

1) Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos 6. panta 1. punkts un 7. panta 1. punkts

   ir jāinterpretē tādējādi, ka

   tie neliedz tādu tiesu veiktu valsts tiesību interpretāciju, saskaņā ar kuru gadījumā, ja starp patērētāju un banku noslēgts kredītlīgums tiek atzīts par spēkā neesošu kopš noslēgšanas brīža, jo tajā ir negodīgi līguma noteikumi, patērētājs – papildus saskaņā ar minēto līgumu samaksāto naudas summu atmaksai un kavējuma procentu samaksai pēc likumā noteiktās likmes par laikposmu no aicinājuma veikt atmaksu – šā konstatējuma rezultātā var izvirzīt pret banku papildu prasījumus.

   Valsts tiesai, atsaucoties uz valsts tiesību aktiem, ir jānosaka, vai patērētājiem ir tiesības izvirzīt šādus prasījumus, un – ja tādas pastāv – jālemj par prasījumu pamatotību.

2) Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts un 7. panta 1. punkts

   ir jāinterpretē tādējādi, ka

[36] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/48/EK (2008. gada 23. aprīlis) par patēriņa kredītlīgumiem un ar ko atceļ Direktīvu 87/102/EEK (OV 2008, L 133, 66. lpp.). Skat. spriedumu, 2016. gada 9. novembris, *Home Credit Slovakia* (C-42/15, EU:C:2016:842, 71. punkts), un šajā pašā nozīmē 2010. gada 16. novembra rīkojumu *Pohotovosť* (C-76/10, EU:C:2010:685, 76. punkts).

[37] Ombuds un Varšavas centra rajona prokurors uzskata, ka ne patērētājam, ne bankai nav tiesību izvirzīt šādus prasījumus.

tie nepieļauj tādu tiesu veiktu valsts tiesību interpretāciju, saskaņā ar kuru gadījumā, ja starp patērētāju un banku noslēgts kredītlīgums tiek atzīts par spēkā neesošu kopš noslēgšanas brīža, jo tajā ir negodīgi līguma noteikumi, banka – papildus saskaņā ar minēto līgumu samaksāto naudas summu atmaksai un kavējuma procentu samaksai pēc likumā noteiktās likmes par laikposmu no aicinājuma veikt atmaksu – šā konstatējuma rezultātā var izvirzīt pret patērētāju papildu prasījumus.